

РЕЦЕНЗІЯ

про дисертацію Наконечної Лариси Михайлівни *«Становлення та розвиток інклюзивної освіти в Канаді та Україні: порівняльний аналіз»*,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»
спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Актуальність дисертаційної роботи Наконечної Л.М. обумовлена загальною тенденцією імплементації концептів та практик світового досвіду у сфері впровадження інклюзивної освіти та навчання, зокрема в освітню систему України, що й актуалізує продуктивний досвід зарубіжних країн. У цьому руслі як науковий, так і практичний інтерес становить освіта Канади. Система освіти цієї країни ґрунтується на провідних ідеях розвитку необхідних компетентностей, врахування індивідуальних потреб та формування способів діяльності, що є визначальними як для становлення особистості, так і для поступу суспільства загалом. Системне реформування в нашій державі вможливить упровадження інклюзивної освіти, сприятиме доступності одержання освітніх послуг. Водночас зазначимо, що системне реформування може бути здійснене лише за умови зміни пріоритетів держави й окреслення дієвих механізмів реалізації всіх задекларованих законів і нормативно-правових актів. У зв'язку з цим, постає необхідність переосмислити зарубіжний досвід розвитку інклюзивної освіти, зокрема практику Канади, що дасть змогу спрогнозувати результати й оптимізує формування ставлення до інклюзивної освіти не як до тимчасового явища, а як до стійкого, перманентного руху в напрямі розбудови справедливого суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка : «Методичні та дидактичні засади навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища» (Державний реєстраційний номер теми: 0118U003348), в якій дисертантка приймала активну участь.

Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол № 9 від 24 листопада 2022 р).

Наукова новизна полягає в тому, що вперше в українській педагогічній науці дисертанткою Ларисою Наконечною здійснено системний компаративний аналіз інклюзивної освіти в Канаді та Україні, у процесі якого у порівняльній площині окреслено визначальні стадії втілення інклюзивної парадигми; охарактеризовано основні концепції та підходи інклюзивної освіти, а також технології інклюзивного навчання та супроводу; обґрунтовано особливості генезису та втілення основоположних концепцій та підходів інклюзивної освіти в Канаді та Україні, а також специфіка їх інтерпретацій в зарубіжній та вітчизняній науці та практиці;

охарактеризовано спільне та специфічне в організації інклюзивного навчання, використання технологій у процесі навчання та супроводу дітей з ООП в освітніх системах Канади та України; актуалізовано та обґрунтовано напрями за якими можливо удосконалити розвиток інклюзивної освіти в Україні з використанням позитивного зарубіжного досвіду; поглиблено та уточнено: потрактування різних концепцій інклюзивної освіти; дані щодо варіативності моделей інклюзивного навчання, використання технологій у процесі навчання та супроводу дітей з особливими освітніми потребами; подальшого розвитку набули: сервісна концепція інклюзивної освіти, що втілюється на теренах України; теоретичні та методичні підходи технологізації інклюзивного навчання та супроводу.

Практична значущість роботи дослідження полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо вдосконалення нормативного поля інклюзивної освіти та навчально-методичного забезпечення інклюзивного навчання; розробленні методичних рекомендацій для вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для ефективної професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі підготовки педагогічних кадрів і слухачів курсів підвищення кваліфікації, проведенні подальших педагогічних студій та при розробленні навчально-методичних матеріалів, окремих курсів тощо.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Наукові положення дисертації достатньо обґрунтовані та відображені у висновках розділів та загальних висновках. Найбільш суттєві результати, здобуті Ларисою Наконечною, вдало обґрунтовані, а також відповідають меті та завданням дисертаційного дослідження. Зміст основних положень роботи викладено послідовно та чітко, логічно-сміслові переходи між підпунктами дослідження, а також визначеними розділами присутні. Ступінь вірогідності здобутих результатів забезпечується достатньою апробацією та базою впровадження результатів розвідки. Результати дисертаційної роботи висвітлено у необхідній кількості наукових публікацій.

Результати дослідження пройшли достатнє впровадження у закладах вищої та післядипломної освіти України. Достовірність здобутих результатів забезпечується методологічною основою дисертації, що становлять філософські положення теорії наукового пізнання, взаємозв'язку й взаємозумовленості конкретних умов з педагогічними реаліями, що передбачає застосування низки наукових підходів, в центрі яких знаходиться сервісний підхід, доповнений вимірами системного, командного, середовищного, кондуктивного та особистісного підходів до інклюзивного навчання в реаліях української освіти осіб з особливими освітніми потребами. Для досягнення мети та розв'язання окреслених завдань дослідження здобувачкою використано комплекс загальнонаукових методів: теоретичних, емпіричних, прогностичних, які чітко прописані у вступі дисертаційної роботи. Також представлена ґрунтовно опрацьована джерельна

база дослідження, оскільки на різних етапах наукового пошуку було проаналізовано достатню кількість різного штибу джерел.

Характеристика основних положень роботи. Робота складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі охарактеризовано сучасні порівняльні студіювання у галузі української та зарубіжної педагогіки і спеціальної педагогіки, визначено траєкторію власного наукового пошуку; обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження, визначено та охарактеризовано ключові об'єкти компаративного дослідження.

У другому розділі розглянуто основні наукові концепції та підходи, як підґрунтя інклюзивної освіти в Канаді та Україні; особливості канадського та українського нормативно-правового освітнього забезпечення та охарактеризовано сучасні технології навчання та супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Окремий напрям дослідницького пошуку Лариси Наконечної розкрито у третьому розділі в межах якого проаналізовано перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні в контексті екстраполяції освітньої практики Канади.

Рукопис дисертації відображає основні етапи дослідження, чітку структуру, логіку викладення матеріалу. Доцільним є, на наш погляд, дотримання чіткості застосування дидактичних принципів: від простого до складного, наочності, науковості, що в цілому забезпечує логічність викладу матеріалу.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Звертаю увагу на якість, повноту, відсутність плагіату, інформаційність, неповторюваність викладу матеріалів дисертації у 12 публікаціях Лариси Наконечної, де п'ять є фаховими, а також на системність, регулярність оприлюднення з 2016 по 2022 роки на різних форумах (конференціях, семінарах, круглих столах та ін.) всеукраїнського і міжнародного рівнів.

Зазначене дає змогу стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для педагогічної науки як в Україні, так і за її межами. Оцінюючи в загальному позитивно дослідження Наконечної Лариси Михайлівни, вважаємо за доцільне висловити деякі міркування та побажання, які носять дискусійний характер.

Побажання до змісту та оформлення дисертації. Схвально оцінюючи результати дослідження варто висловити окремі побажання, які мають рекомендаційний та уточнювальний характер.

1. Обґрунтуйте, будь-ласка, чому для вас першочерговим став досвід Канади щодо становлення і розвитку інклюзивної освіти в Україні. Оскільки загальновідомо, що Канада є федерацією з активною функцією децентралізації, а Україна є унітарною державою. Сьогодні переважна більшість суверенних держав світу, а особливо європейських (крім ФРН

та Швейцарської Конфедерації), є унітарними. Відтак, за логікою неухильного поступу в ЄС нам ближчий досвід зазначених країн в розрізі розбудови інклюзивної освіти в Україні.

2. Вами обрано цікаві об'єкти для аналізу становлення інклюзивної освіти в Канаді та в Україні. Однак, нам видається, що дослідження суттєво виграло якби було презентовано поступ структури освіти (від дошкільної освіти; загальної середньої освіти; позашкільної освіти; професійно-технічної освіти; вищої освіти; післядипломної освіти; аспірантури; докторантури; самоосвіти) в аспекті інклюзивного аспекту як на теренах Канади, так і України.
3. На с. 147 в таблиці 2.5. ви наводите категоризацію дітей з позицій нозологічного підходу, однак поряд з цим не аналізуєте класифікацію запропоновану Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка в 2021 році в основі якої знаходяться категорії (типологія) освітніх труднощів у осіб з особливими освітніми потребами. За вище зазначеною розробкою виокремлено: інтелектуальні труднощі, функціональні (мовленнєві, сенсорні, моторні); фізичні труднощі; навчальні труднощі; соціоадаптаційні/ (особистісні, середовищні труднощі) соціокультурні (зокрема взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо).
4. З огляду на предметність, значущість науково-практичного доробку авторки пропонуємо розробити навчально-методичний посібник або монографію, у яких би постали у вигляді спрямовуючих настанов щодо розбудови інклюзивної освіти в Україні нормативно-законодавче поле Канади з метою його імплементації в освітній поступ України.

Зазначені нами побажання не завадили загальному позитивному сприйманню даної дисертації та мають характер рекомендацій. Представлена дисертаційна робота є завершеною, а сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді та аналізі дисертаційної роботи, а також її перевірки в антиплагіатній системі Strike Plagiarism не виявили порушень академічної доброчесності.

Висновок. Дисертаційне дослідження Наконечної Л. М. «Становлення та розвиток інклюзивної освіти в Канаді та Україні: порівняльний аналіз» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему з використанням наукових методів дослідження. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані науково-прикладні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності 016 «Спеціальна освіта» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої

освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) і постанови КМ України від 21.03.2022 р., а її авторка, Наконечна Лариса Михайлівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта».

Рецензент:

доктор психологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
психолого-педагогічного супроводу
дітей з особливими потребами
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Яримченка НАПН України

І. М. Омельченко

